

Sygn. akt I ACa 68/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 października 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Dariusz Małkiński
Protokolant	:	Małgorzata Sakowicz - Pasko

po rozpoznaniu w dniu 6 października 2021 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **Z. K. i J. K.**

przeciwko **(...) Bankowi (...) S.A. w W.**

o zapłatę i ustalenie

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie

z dnia 10 listopada 2020 r. sygn. akt I C 450/18

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 4.050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) zł tytułem zwrotu kosztów procesu w instancji odwoławczej.

(...)

UZASADNIENIE

Powodowie: Z. K. i J. K. wystąpili przeciwko pozwanemu: (...) Bankowi (...) S.A. w W. z żądaniem zapłaty kwoty 135.734,28 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu, tj. od 11 lipca 2018 roku do dnia zapłaty, z powołaniem się na łączącą strony umowę nr: (...) o kredyt mieszkaniowy N. - H. z dnia 26 lipca 2007 roku i aneks do niej z dnia 23 lipca 2008 roku, którego moc prawną powodowie zakwestionowali i wnosili o ustalenie jego nieważności.

Pozwany w odpowiedzi na pozew domagał się oddalenia powództwa w całości oraz zasądzenia od powodów solidarnie na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy w Olsztynie w wyroku z dnia 10 listopada 2020 roku, zapadłym w sprawie o sygn. akt: I C 450/18, oddalił powództwo o zapłatę (pkt I), ustalił, że aneks nr (...) dotyczący

podwyższenia kwoty i zmiany waluty kredytu mieszkaniowego N. – H., nr umowy: (...) podpisany w dniu 23 lipca 2008 roku, zawarty między powodami a (...) Bank (...) S.A. w G., jest nieważny (pkt II) i wzajemnie zniósł koszty procesu między stronami (pkt III).

Wyrokowi powyższemu towarzyszyły następujące ustalenia faktyczne i prawne:

W dniu 27 czerwca 2007 roku powodowie złożyli wniosek o kredyt hipoteczny N.-H., w którym zwrócili się o udzielenie im kredytu w walucie polskiej i kwocie umożliwiającej realizację zakupu działki gruntu.

W dniu 26 lipca 2007 roku powodowie zawarli z poprzednikiem prawnym pozwanego (...) Bank (...) S.A. w G., umowę o nr.: (...) w walucie polskiej na kwotę 55.000 zł. Bank udzielił powodom kredytu na okres od dnia zawarcia umowy do 10 listopada 2027 roku na warunkach określonych w Części Szczególnej Umowy (dalej jako: (...)) oraz w Części Ogólnej Umowy (dalej jako: (...)), a także określonych w ogólnych warunkach udzielania przez (...) Bank (...) S.A. kredytu mieszkaniowego N. – H.. Kredyt przeznaczony był na finansowanie kosztów nabycia nieruchomości gruntowej położonej w miejscowości (...), Gmina M., działka nr: (...).

W świetle § 1 ust. 1 części ogólnej umowy kredytu przedmiotowy kredyt był udzielany w złotych polskich. Oprocentowanie kredytu określono w § 1 ust. 8, 9, 10, 11 i 12 (...) oraz § 2 i 3 (...) i wynosiło ono w dniu zawarcia umowy 6,56% p.a., w stosunku rocznym. Marża Banku w dniu udzielenia kredytu wynosiła 1,75% p.a., przy czym miało nastąpić jej obniżenie w okresie kredytowania o 1,25 p.p. do poziomu 0,5 p.p. Po upływie roku od daty zawarcia umowy marża miała zostać podwyższona z poziomu 0,5 p.p., do docelowego poziomu 1 p.p. Rzeczywista roczna stopa procentowa wynosiła 5,70 % p.a.

Zgodnie z (...), oprocentowanie kredytu, ustalane było według zmiennej stopy procentowej, stanowiącej sumę odpowiedniej stopy bazowej, powiększanej o marżę Banku. Stopa bazowa odpowiadała obowiązującej w ostatnim dniu roboczym przed dniem uruchomienia środków stawce: WIBOR 3M - w przypadku kredytów udzielanych w PLN. Wedle umowy ustalona w niej stopa bazowa obowiązuje do przedostatniego dnia włącznie trzymiesięcznego okresu obrachunkowego. Zmiana stopy bazowej na stopę obowiązującą w ostatnim dniu roboczym przed dniem zmiany, następuje ostatniego dnia każdego 3-miesięcznego okresu obrachunkowego (lub najbliższego dnia roboczego następującego po tym dniu), aż do dnia całkowitej spłaty kredytu, przy czym pierwsza zmiana następuje po 3 miesiącach, licząc od dnia uruchomienia kredytu (§ 2 ust. 1, 2, 3 i 4 (...)).

Stosownie do zapisu § 2 ust. 1 (...), całkowity koszt udzielonego kredytu wynosił szacunkowo 37.472,11 zł.

Na rzecz Banku, tytułem zabezpieczenia wierzytelności z umowy, powodowie ustanowili hipotekę kaucyjną do kwoty 82.500 zł, na nieruchomości gruntowej położonej w miejscowości (...), Gmina M., działka nr (...), dla której Sąd Rejonowy w (...) prowadzi księgę wieczystą nr (...) (§ 3 ust. 2 (...)).

Splata kredytu miała następować zgodnie z harmonogramem spłat doręczanym kredytobiorcom, do dnia 10 listopada 2027 roku i winna być dokonana w 244 równych ratach kapitałowo-odsetkowych do dnia 10 -ego każdego miesiąca. Środki na ten cel pobierane były z konta osobistego powodów (§ 5 ust. 1, 2, 3, 4, 5 i 6 (...)).

Pismem z dnia 27 czerwca 2008 roku powodowie wnieśli o wydłużenie okresu kredytowania do 30 lat w związku z podwyższeniem kredytu o 250.000 zł oraz przewalutowanie istniejącego zadłużenia na (...).

Następnie w dniu 23 lipca 2008 roku pomiędzy stronami zawarty został aneks nr (...), dotyczący podwyższenia kwoty i zmiany waluty kredytu mieszkaniowego N. - H. nr (...) Na mocy aneksu zmieniony został m.in. §1 ust. 1 umowy, który otrzymał następujące brzmienie: kwota kredytu denominowanego po podwyższeniu kwoty i zmianie waluty, stanowi na dzień sporządzenia aneksu kwotę w złotych, stanowiącą równowartość 155.753,21 CHF, przy czym:

1. ostateczna kwota kredytu po podwyższeniu kwoty i zmianie waluty, zostanie określona po przeliczeniu według kursu kupna (...), podanego w Tabeli Kursów, obowiązującej w Banku w momencie zaewidencjonowania w systemie

informatycznym Banku kwoty kredytu po zmianie waluty, tj. w terminie 90 dni od daty podpisania aneksu przez kredytobiorców;

2. Bank przesyła kredytobiorcom harmonogram spłat kredytu, w którym pisemnie informuje ich o kwocie kredytu, stanowiącej równowartość w PLN, zgodnie z kursem kupna (...) według Tabeli Kursów, obowiązującej w Banku w momencie zaewidencjonowania w systemie informatycznym Banku kwoty kredytu po podwyższeniu i zmianie waluty, a także o ilości oraz wysokości rat kredytu do spłaty,

3. zmiany kursów walut w trakcie okresu kredytowania mają wpływ na równowartość kwoty kredytu w PLN oraz na wysokość płaconej przez kredytobiorców raty kapitałowo - odsetkowej.

Okres kredytowania został wydłużony do 10.07.2037 r. (§ 1 ust. 2 aneksu).

Oprocentowanie kredytu w dniu sporządzenia aneksu wynosiło 4,72833% p.a., zaś marża opiewała na 1,95 p.p. W okresie kredytowania miało nastąpić jej obniżenie o 1,00 p.p. (§ 1 ust. 3 pkt 8,9 i 10 aneksu).

Rzeczywista roczna stopa procentowa w dniu sporządzenia aneksu wyniosła 4,74% p.a. (§ 1 ust. 4 aneksu). Całkowity koszt udzielonego kredytu, po zmianie kwoty i waluty wyniósł szacunkowo 218.471,30 zł (§ 1 ust. 5 aneksu). Hipoteka kaucyjna ustanowiona na rzecz Banku została podwyższona do kwoty 455,200 zł (§ 1 ust. 6 aneksu). Waluta hipoteki po zmianie waluty zadłużenia nie uległa zmianie i pozostał nią złoty polski.

Spłata kredytu następować miała zgodnie z harmonogramem spłat, w 360 równych ratach kapitałowo-odsetkowych do dnia 10 lipca 2037 roku (§ 1 ust. 7 aneksu).

Stosownie do treści § 2 ust. 2 pkt 3 (...), stopa bazowa odpowiada obowiązującej w ostatnim dniu roboczym przed dniem uruchomienia środków stawce LIBOR 3M, w przypadku kredytów denominowanych w (...).

Według § 11 ust. 2 i 3 (...), w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej, wypłata środków następuje w złotych, w kwocie stanowiącej równowartość wypłacanej kwoty wyrażonej w walucie obcej. Do przeliczeń kwot walut uruchamianego kredytu stosuje się kurs kupna waluty obcej według Tabeli Kursów obowiązującej w Banku w dniu wypłaty środków, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych.

Zgodnie z § 13 ust. 7 (...), w przypadku kredytu denominowanego w walucie obcej, harmonogram spłat kredytu wyrażony jest w walucie, w której kredyt jest denominowany. Spłata następuje w złotych, w równowartości kwot wyrażonych w walucie obcej. Do przeliczeń wysokości rat kapitałowo-odsetkowych spłacanego kredytu stosuje się kurs sprzedaży danej waluty według Tabeli Kursów obowiązującej w Banku w dniu spłaty, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych.

§ 14 ust. 1 (...) stanowi, że odsetki od kwoty wykorzystanego kapitału naliczane są za okresy miesięczne, licząc od dnia uruchomienia kredytu do dnia poprzedzającego całkowitą spłatę włącznie, według obowiązującej dla kredytu w tym czasie stopy procentowej.

Umowa o kredyt złotowy została zawarta przez stronę powodową na podstawie wzorca umowy. Następnie, w celu zwiększenia kwoty kredytu, mającego umożliwić powodowi budowę domu, ponownie zwrócili się oni do pośrednika kredytowego z zadaniem wyszukania najkorzystniejszej oferty kredytu. Powodowie spotkali się z przedstawicielami Banku, aby podpisać aneks do umowy, przygotowany przez centralę Banku, podwyższający kwotę kredytu. Strony nie prowadziły negocjacji w zakresie kursu walut. W czasie spotkań z doradcą kredytowym klientom prezentowane były dwa rodzaje kredytów – złotowy i frankowy.

Kredyt udzielony w polskich złotych został uruchomiony w jednej transzy w dniu 26 lipca 2007 roku w kwocie 55.000 zł. Po przewalutowaniu i podwyższeniu (zgodnie z aneksem) uruchomiono kwotę podwyższenia w pięciu transzach, wypłacając 250.000 zł. Bank wystawił zaświadczenia o uruchomieniu kredytu w dniach: 1 sierpnia 2008 roku w kwocie

15.561,78 CHF, 11 września 2008 roku w kwocie 23.807,26 CHF, 17 października 2008 r. w kwocie 30.664,10 CHF, 22 grudnia 2008 roku w kwocie 27.031,20 CHF i 8 lipca 2009 roku w kwocie 10.598,09 CHF.

W okresie od 26 lipca 2007 roku do dnia przewalutowania powodowie spłacili, 5 413,08 zł, natomiast od 2 sierpnia 2008 roku do 26 lutego 2018 roku dokonali spłaty 176.314,59 zł. Ponadto ponieśli inne koszty związane z kredytem, takie jak prowizja z tytułu udzielenia kredytu – 962,50 zł, prowizja za sporządzenie aneksu do umowy – 4.318,42 zł oraz inne prowizje związane z kredytem - 640 zł.

W 2014 roku nastąpiło przeniesienie całości majątku (...) Bank (...) S.A. na rzecz (...)

Pismem z dnia 10 kwietnia 2018 roku powodowie złożyli reklamację w zakresie zawartej umowy. Wskazali na istotne wątpliwości co do charakteru umowy oraz waluty kredytu, przejawiające się przede wszystkim brakiem wyraźnie określonej kwoty kredytu oraz jego waluty.

W odpowiedzi na powyższe pismo pozwany Bank stwierdził, że nie znajduje podstaw do uznania roszczeń przedstawionych przez powodów. Wskazał, iż łącząca strony umowa kredytu jest ważna i została zawarta na warunkach wnioskowanych przez powodów, między innymi w zakresie określenia waluty (...) jako przelicznika udzielonego powodom kredytu.

Sąd Okręgowy uznał na podstawie powyższego stanu faktycznego, że powództwo zasługuje na uwzględnienie w części.

Odnosząc się do żądania ustalenie nieważności aneksu do umowy, należy wskazać, że powodowie mogą żądać stwierdzenia przez sąd nieważności umowy, gdy mają w tym interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c.

W ocenie Sądu zasadnicze postanowienia umowy z dnia 26 lipca 2007 roku zmienionej aneksem nr (...) z dnia 23 lipca 2008 roku, spełniają co do zasady przesłanki z art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku – Prawo bankowe i pozwalają na uznanie jej za umowę kredytu bankowego. Znane są bowiem i strony umowy, ponadto została określona kwota i waluta kredytu (155.753,21 CHF), cel, na jaki został udzielony, zasady i termin jego spłaty, wysokość oprocentowania i zasady jego zmiany (suma stałej marży i stopy referencyjnej) oraz inne niezbędne warunki. Strona powodowa, była świadoma, że wypłata kredytu nastąpi w złotych polskich.

Zatem w ocenie Sądu umowa łącząca strony - ze względu na jej konstrukcję - nie może być uznana za nieważną. Oceny tej nie zmienia okoliczność, że kwota udzielonego kredytu została określona i poddana oprocentowaniu w walucie szwajcarskiej, a miała być wypłacona i spłacona w walucie polskiej. Dopuszczalne jest zawieranie tego typu umów w świetle art. 358¹ § 2 k.c. Zgodnie z powołanym przepisem istnieje możliwość zastrzeżenia w umowie, że wysokość zobowiązania, którego przedmiotem od początku jest suma pieniężna, zostanie ustalona według innego niż pieniądz miernika wartości. W orzecznictwie zgodnie przyjmuje się przy tym, że w omawianym przepisie chodzi o pieniądz polski, a innym miernikiem wartości może być również waluta obca.

W przedmiotowej sprawie walutą kredytu jest (...), natomiast walutą wykonania kredytu był złoty polski. Powodowie bowiem zobowiązani byli spłacać w PLN równowartość rat kredytu wyrażonych w (...). Zgodnie z orzecznictwem SN dopuszczalne jest zaciągnięcie zobowiązania w walucie obcej oraz zastrzeżenie sposobu wykonania umowy, tj. wypłaty, i dokonywania spłaty kredytu w złotych polskich.

Postanowienia umowy łączącej strony w zakresie ustalenia kursu waluty (...), niezbędnego do ustalenia wzajemnych zobowiązań stron, mają jednak charakter niedozwolony.

Bezspornie powodowie są konsumentami. Żaden przeprowadzony w sprawie dowód nie wskazuje, aby zawierali oni przedmiotową umowę w ramach działalności gospodarczej. Co do twierdzeń powodów o abuzywności postanowień aneksowanej umowy kredytowej Sąd zbadał umowę pod tym kątem, w stosunku do postanowień dotyczących wysokości kredytu i kwoty do wypłaty w PLN po jej przeliczeniu z (...) (§ 11 ust. 3 (...), § 1 ust. 1 pkt 1 aneksu), sposobu spłaty (§ 13 ust. 7 pkt 3 (...), § 1 ust. 1 pkt 2 aneksu), które to postanowienia, znajdujące się w pierwotnej umowie

kredytu złotowego zawartego między stronami, zaczęły obowiązywać powodów w momencie wejścia w życie aneksu nr (...) w dniu 23 lipca 2008 roku.

Wskazane wyżej postanowienia przewidywały, że wysokość zobowiązań będzie wielokrotnie przeliczana z zastosowaniem dwóch rodzajów kursu waluty. Kwestionowane klauzule odnoszą się do głównych świadczeń stron i w ocenie Sądu nie zostały sformułowane w żaden sposób, gdyż zarówno umowa, jak i aneks do niej, w tym względzie odsyła tylko do „Tabeli kursów” definiowanej we wzorcu umownym jako aktualna tabela kursów walutowych obowiązująca w Banku w momencie dokonywania przeliczeń kursowych. Postanowienia aneksu z kolei wskazywały na moment zaewidencjonowania w systemie informatycznym Banku kwoty kredytu po podwyższeniu i zmianie waluty kredytu. Oznacza to, że zgodnie z powyższym, po przewalutowaniu i podwyższeniu kwoty kredytu, Bank miał całkowitą swobodę w zakresie ustalania kursu waluty. Nie zostało zaprzeczone, że umowa stron oraz jej aneksowanie w zakresie wykraczającym poza dokonane w ramach składania wniosku wyboru dotyczącego kwoty kredytu, waluty kredytu, okresu kredytowania, wysokości marży, została zawarta na podstawie wzoru opracowanego i stosowanego przez Bank. Świadczy o tym również fakt, iż w pierwotnej umowie kredytu będącej kredytem złotowym, znalazły się postanowienia dotyczące kredytu denominowanego. Oznacza to, że pozostałe postanowienia nie były uzgodnione indywidualnie z powodami w rozumieniu art. 385¹ § 1 i 3 k.c. W konsekwencji jest niewątpliwe, że w rozpatrywanej sprawie pozwany przyznał sobie prawo do jednostronnego regulowania - na gruncie zawartej umowy z jej późniejszą modyfikacją - wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem franka. Jednocześnie prawo Banku do ustalania kursu waluty nie doznawało żadnych umownych ograniczeń w postaci skonkretyzowanych, obiektywnych kryteriów zmian stosowanych kursów walutowych. Zatem doszło do nierównomiernego rozkładu praw i obowiązków stron umowy kredytowej, prowadzącego do naruszenia interesów konsumentów. W tym zakresie istotne znaczenie należy także przypisać wymaganiu właściwej przejrzystości i jasności postanowienia umownego, czyli odpowiedzi na pytanie, czy zawarta umowa wskazuje w sposób jednoznaczny powody i specyfikę mechanizmu przeliczania waluty, tak by konsument mógł przewidzieć, na podstawie transparentnych i zrozumiałych kryteriów, wynikające dla niego z tego faktu konsekwencje ekonomiczne.

Kwestionowane postanowienia umowy wskazywały na dwa rodzaje kursów – kurs kupna do ustalenia wysokości kredytu (ostatecznej kwoty kredytu po jego podwyższeniu), którą należy wypłacić w PLN oraz kurs sprzedaży do ustalenia wysokości kolejnych rat spłaty w PLN. Kurs kupna z reguły jest niższy od kursu sprzedaży. Różnica między tymi kursami, czyli tzw. spread walutowy, w uproszczeniu powinien zawierać w sobie koszt zakupu waluty i marżę (zysk) towarzyszący jej sprzedaży. Sąd nadal podziela wyrażony w innych sprawach na podobnym tle pogląd, że naliczenie spreadu ma ekonomiczne uzasadnienie w przypadku rzeczywiście zawieranych transakcji kupna i sprzedaży waluty, gdzie są ponoszone faktyczne koszty i można oczekiwać wynagrodzenia za rzeczywiście powzięte czynności. Nie ma natomiast uzasadnionych podstaw stosowanie spreadu przy rozliczaniu wypłaty i spłaty kredytu udzielanego, wypłacanego i spłacanego w walucie polskiej, a jedynie waloryzowanego kursem waluty obcej. W przypadku takiego kredytu nie dochodzi bowiem do żadnych realnych transakcji walutowych związanych bezpośrednio z udzieleniem kredytu, a jedynie do szeregu obliczeń matematycznych, których celem jest określenie wartości kredytu udzielonego w PLN oraz wartości poszczególnych rat spłaty według miernika wartości, jakim jest kurs waluty obcej. Stosowanie w tym celu różnych kursów nie ma zatem racjonalnego uzasadnienia.

Zastosowanie dwóch różnych kursów w opisany wyżej sposób w odniesieniu do objętej aneksem umowy stron, prowadziło do sytuacji, w której kredyt ustalony w walucie obcej i wypłacony w walucie polskiej według kursu niższego (kursu kupna), przy spłacie stawał się już kredytem w kwocie wyższej (bez uwzględnienia wahań kursowych samej waluty). Wysokość raty spłaty została bowiem ustalona według kursu wyższego (sprzedaży), co oznacza, że suma tych rat (czyli wysokość kredytu pozostałego do spłaty wraz z odsetkami) też była wyższa niż obliczona z zastosowaniem kursu niższego (kursu kupna), jaki obowiązywał przy wypłacie.

Skoro takim zapisom towarzyszyło postanowienie, że wysokość kursu, według którego będzie rozliczana spłata kredytu, ustalał będzie sam Bank, mogło to prowadzić do sytuacji, w której Bank mógłby arbitralnie podwyższać wysokość kursu sprzedaży, według którego rozlicza spłatę kredytu, w stosunku do wysokości rynkowej. Brak

sprecyzowania jasnych i obiektywnych kryteriów ustalania przez Bank kursu waluty, przyjmowanego do rozliczania spłat kredytu w sposób, który pozwalałby na weryfikację poprawności kursu, a co za tym idzie sprawdzenie wysokości żądań Banku (np. przez odwołanie do parametrów finansowych publikowanych lub znanych powszechnie) prowadził do zastrzeżenia na rzecz Banku wyłącznej i niczym nieograniczonej kompetencji do ustalania wysokości kursu, według którego będzie rozliczana spłata kredytu i ustalana wysokość zobowiązania powoda.

Powyższe w sposób oczywisty prowadziło do rażącego naruszenia interesów powodów. Narażało ich bowiem na niczym w zasadzie nieograniczone żądania pozwanego co do spłaty udzielonego kredytu i jego wysokości, zależne wyłącznie od kursu waluty ustalanego wszakże przez pozwanego.

Oznacza to, że po aneksowaniu umowy powodowie mieli ograniczoną możliwość przewidzenia ostatecznej kwoty uzyskanego kredytu i wysokości zadłużenia, jakie mają spłacić w PLN, skoro kursy wymiany określić miał Bank. W sposób dowolny zatem mógł kształtować wysokość zobowiązania powodów w walucie, w jakiej spłacali kredyt. Tym samym uzyskał też narzędzie do potencjalnego zminimalizowania niekorzystnych dla siebie skutków zmiany kursów na rynku międzybankowym lub zmian w zakresie oprocentowania, gdyż teoretycznie mógł je rekompensować podwyższeniem kursu sprzedaży przyjętego do rozliczenia spłat kredytu.

W ocenie Sądu należy zatem uznać, że wszelkie postanowienia odwołujące się do kursów wymiany i możliwości jej samodzielnego ustalania w ramach tabeli były sprzeczne z dobrymi obyczajami i naruszały rażąco interesy powodów w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., oceniane na datę zawarcia umowy. Bez znaczenia natomiast jest, czy z możliwości tej pozwany korzystał, albowiem dla uznania postanowienia umownego za niedozwolone wystarczająca jest taka jego konstrukcja, która prowadzi do obiektywnej możliwości rażącego naruszenia interesów konsumenta, przy czym zgodnie z art. 385² k.c. ewentualna abuzywność postanowień umowy podlega badaniu na datę jej zawarcia z uwzględnieniem towarzyszących temu okoliczności i innych umów pozostających w związku z umową objętą badaniem (por. uchwała SN z 20.06.2018 r. w sprawie III CZP 29/17). Tym samym bez znaczenia jest, czy pozwany w toku wykonywania umowy stosował kursy rynkowe i jaki kurs jest kursem rynkowym (z tych względów bezprzedmiotowe było również prowadzenie postępowania dowodowego na omawiane okoliczności).

Podsumowując, w ocenie Sądu postanowienia umowy dotyczące stosowania dwóch różnych rodzajów kursów, które mogły być swobodnie ustalone przez jedną ze stron umowy (Bank), nieuzgodnione indywidualnie z powodami i kształtujące ich zobowiązania w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszały ich interesy i miały charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ k.c., a w związku z tym nie wiążą powodów. W realiach niniejszej sprawy oznacza to, że skutkiem uznania wskazanych wyżej zapisów za niedozwolone jest wyeliminowanie ich z umowy.

Zgodnie z aktualnym poglądem wyrażonym w orzecznictwie, klauzulę waloryzacyjną traktuje się jako główne świadczenie kredytobiorcy, gdyż wpływa ona na wysokość tego świadczenia (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2019 r. sygn. akt: I CSK 242/18, Legalis nr 1966950). Zatem, w odniesieniu do przeliczenia należności stron brak jest możliwości zastępowania niedozwolonych klauzul umownych przepisami o charakterze ogólnym, które są normami dyspozytywnymi. Pogląd ten został wypracowany w oparciu o związanie wszystkich sądów Unii Europejskiej wykładnią dyrektywy 93/13/EWG dokonaną przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z dnia 3 października 2019 roku w sprawie C -260/18. (...) podtrzymał pogląd, że w przypadku ustalenia, że w umowie zostało zawarte postanowienie niedozwolone w rozumieniu dyrektywy, skutkiem tego jest wyłącznie wyeliminowanie tego postanowienia z umowy, chyba że konsument następnie je zaakceptuje. Jedynie w drodze wyjątku możliwe jest zastosowanie w miejsce postanowienia niedozwolonego przepisu prawa o charakterze dyspozytywnym. Wyjątek ten obejmuje sytuację, w której jest zgoda stron na jego zastosowanie oraz okoliczność, że brak takiego zastąpienia skutkowałby upadkiem umowy i niekorzystnymi następstwami dla konsumenta, który na takie niekorzystne rozwiązanie się nie godzi.

Dotychczas, orzecznictwo usuwając z umowy klauzule abuzywne odwoływało się do norm ogólnych prawa cywilnego, zastępując klauzulę waloryzacyjną średnim kursem walut obcych prezentowanym przez Narodowy Bank Polski czy też innych kursów walut wskazywanych przez strony w umowie. Zgodnie ze stanowiskiem (...) nie jest

możliwe zastąpienie postanowienia niedozwolonego przez odwołanie się do norm ogólnych prawa cywilnego, gdyż spowodowałyby to ingerencję, mogącą wpłynąć na równowagę interesów, powodując nadmierne ograniczenie swobody zawierania umów. Zresztą pozostawałoby to także w sprzeczności z bytem klauzuli waloryzacyjnej jako świadczenia głównego kredytobiorcy.

W przedmiotowej sprawie brak możliwości stosowania norm o charakterze ogólnym nie pozwala na sięgnięcie do domniemanej woli stron lub utrwalonych zwyczajów (art. 65 k.c. i art. 56 k.c.). Zatem należy rozważyć, czy umowa łącząca strony może być utrzymana bez niedozwolonych klauzul, czy też nie jest to możliwe i należy ustalić nieważność aneksu nr (...). Mając na względzie treść art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, niewątpliwie umowa nie może być utrzymana w mocy tylko wtedy, gdy na podstawie pozostałej treści umowy nie da się ustalić praw i obowiązków stron. W ocenie Sądu brak możliwości uzupełnienia umowy po wyeliminowaniu abuzywnych postanowień, powoduje, że nie jest obiektywnie możliwe wykonanie przez obie strony umowy zmienionej aneksem. Zgodnie bowiem z aktualnym orzecznictwem zakwestionowane postanowienia umowne dotyczące mechanizmu przeliczania określają podstawowe świadczenia stron i z tego względu charakteryzują umowę. Po wyeliminowaniu z umowy stron postanowień dotyczących kursów wymiany, wiadomym jest jedynie, że Bank zobowiązuje się postawić do dyspozycji powodów równowartość określonej kwoty (...) w złotych polskich, lecz nie wiadomo według jako miernika ma być wyliczona ta równowartość. Nie jest również wiadomo, jaką kwotę powinni zwrócić powodowie. W konsekwencji nie da się ustalić kwoty kredytu, która podlega zwrotowi na rzecz Banku, albowiem ustalenie wysokości zobowiązania odnosiło się do kursów walut. Brak jednoznacznego określenia zasad ustalania kursów, a tym samym brak możliwości określenia praw i obowiązków stron oznacza, że aneks nr (...) jest niezgodny z art. 69 Prawa bankowego i tym samym sprzeczny z prawem oraz z tego względu nieważny (art. 58 k.c.).

Mając na uwadze powyższe, Sąd uwzględnił powództwo o ustalenie nieważności aneksu nr (...) do umowy kredytu łączącej strony (pkt II wyroku). Podnieść należy, że powodowie byli pouczeni o ewentualnych konsekwencjach ustalenia nieważności aneksu.

Odnosząc się do żądania zapłaty z tytułu nadpłaty w ratach kredytowych z uwagi na nieważność aneksu, wskazać należy, że nienależne świadczenie odróżnia się od pozostałych przypadków bezpodstawnego wzbogacenia źródłem powstania, ponieważ do zaistnienia tego zobowiązania dochodzi w wyniku spełnienia świadczenia przez zubożonego, a nie poprzez jakiegokolwiek inne przesunięcia majątkowe, niebędące świadczeniem. Jednocześnie zachodzi tu brak podstawy prawnej do świadczenia. Zgodnie z art. 410 § 1 k.c., przepisy art. 405 - 409 k.c. stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego. Przepis art. 410 § 2 k.c. przewiduje cztery przypadki, w których powstaje roszczenie z tytułu świadczenia nienależnego: a) jeżeli ten, kto je spełnił nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, b) jeżeli podstawa świadczenia odpadła, c) jeśli zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo d) jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia.

Podstawę żądania powodów stanowi przepis art. 410 § 2 k.c., który stanowi, że strony powinny zwrócić świadczenia, które otrzymały. Suma rat wpłaconych przez powodów w okresie wskazanym w piśmie z dnia 18.08.2020 r. niewątpliwie jest niższa od kwoty udostępnionej przez Bank (na podstawie aneksu wypłacono powodom 250.000 zł), a zatem nie doszło do wzbogacenia Banku. Sąd popiera część poglądów judykatury wskazujących, że rozliczenie z tytułu nieważnej umowy kredytu powinno być dokonane według teorii salda. W ocenie Sądu zastosowanie przez Bank niedozwolonych postanowień umownych nie uzasadnia żądania przez powodów zwrotu tego, co świadczyli na podstawie nieważnego aneksu do umowy kredytu w sytuacji, gdy spełnione przez nich świadczenie jest niższe od sumy środków przekazanych im przez Bank. Nie zasługuje bowiem na aprobatę stanowisko, że powodowie nie tylko korzystają ze środków udostępnionych im przez Bank, ale równocześnie mieliby otrzymać zwrot spełnionych przez siebie świadczeń.

Z tych przyczyn na podstawie powołanych przepisów Sąd oddalił żądanie o zapłatę kwoty 135.734,28 zł (pkt I wyroku).

Odnosząc się do opinii biegłego, wskazać należy, że kwestia ważności umowy należy do oceny Sądu, który dokonał samodzielnej oceny postanowień umowy łączącej strony, a zatem opinia w tej części była nieprzydatna. Na marginesie gdyby przyjąć, że powodom należy się zwrot świadczenia z tytułu nieważnego aneksu (przyjmując teorię dwóch kondycji, czyli, że roszczenia powodów i Banku o zapłatę wzbogacenia należy traktować niezależnie), to wskazać należy, że biegła wyliczyła, że za okres dochodzony pozwem nadpłata wynosi 145.518,02 zł. Opinia w zakresie wyliczeń nie została podważona przez żadną ze stron.

O kosztach procesu Sąd orzekł na mocy art. 100 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku złożył pozwany Bank, który zaskarżył rozstrzygnięcie zawarte w pkt. II i III i zarzucił:

1) błędne ustalenie faktu, to jest, że:

a) Bank miał całkowitą swobodę ustalania kursów w swojej Tabeli Kursów, gdy tymczasem jest ona stosowania do wszystkich transakcji walutowych dokonywanych przez klientów w Banku i stąd apelujący nie ma możliwości zawyżenia/zaniżenia kursu na potrzeby kredytu powodów,

b) warunki umowy nie były uzgodnione indywidualnie;

2) naruszenie przepisów prawa materialnego polegające na:

a) niewłaściwym zastosowaniu art. 189 k.p.c. poprzez uwzględnienie roszczenia powodów o ustalenie, mimo że powodowie nie wykazali i nie udowodnili interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia o ustalenie;

b) błędnej wykładni art. 353¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego poprzez przyjęcie, iż mimo że przedmiotowy aneks do umowy kredytu w walucie (...) zawiera elementy konstrukcyjne art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego (essentialia negotii umowy kredytu), ale jest nieważny, bo po wyeliminowaniu z niego postanowień abuzywnych nie można ustalić kwoty kredytu i wysokości rat do spłaty kredytu w PLN,

c) niewłaściwym zastosowaniu art. 385¹ § 1 i 2 k.c. oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 poprzez uznanie, że po wyeliminowaniu z umowy postanowień abuzywnych nie może być ona wykonywana tylko w oparciu o ocenę na dzień jej zawarcia w sytuacji, gdy prawidłowa wykładnia wyżej wymienionych przepisów polega na ocenie możliwości jej wykonywania przez strony na przyszłość,

d) niewłaściwym zastosowaniu art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c. poprzez przyjęcie, iż aneks do umowy kredytu jest nieważny w całości, mimo że sam fakt podwyższenia kwoty kredytu o kwotę 250.000 zł nie był kwestionowany przez stronę powodową, podobnie jak umowa kredytu w wersji pierwotnej.

Wskazując na powyższe, wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w zaskarżonej części, ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Wnosił też o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Powodowie w odpowiedzi na apelację wnieśli o jej oddalenie na koszt strony skarżącej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zgłoszonego w pkt. 2a apelacji zarzutu obrazy art. 189 k.p.c., w kontekście przyznania powodom interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia o ustalenie, Sąd Apelacyjny zauważa, że w sprawach o rozliczenie kredytów frankowych tradycyjna koncepcja braku interesu prawnego w dochodzeniu roszczenia o ustalenie w sytuacji, gdy powodowi przysługuje dalej idące żądanie świadczenia (wykonania), doznaje

daleko idącego ograniczenia. Nie ulega bowiem wątpliwości, że realizacja pretensji finansowych stron umowy kredytowej wyprzedzana jest częstokroć przez towarzyszącą im niepewność w kwestii ważności łączącego ich nominalnie umownego węzła obligacyjnego. Na istotność tej przesłanki wskazują także w niniejszej sprawie dokonane ustalenia faktyczne, z których wynika, że pozwany w odpowiedzi na reklamację powodów z 10 kwietnia 2018 roku nie znalazł podstaw do uznania przedstawionego przez nich stanowiska, ponieważ ważność łączącej strony umowy nie została podważona. Takie formalistyczne podejście banków, zamykające konsumentom możliwość renegotjacji umowy z pominięciem klauzul nieważnych lub bezskutecznych, staje się pierwszym impulsem roszczenia o ustalenie.

W niniejszej sprawie powodowie dochodzili zresztą także zapłaty, powiązanej z określonym żądaniem z art. 189 k.p.c., które stabilizowałoby ich sytuację w szerszym kontekście, niż tylko bieżące rozliczenia finansowe z pozwanym (kwestia zabezpieczenia hipotecznego), co dodatkowo umacnia tezę o przysługującym im interesie prawnym w ustaleniu nieważności aneksu do umowy kredytowej i czyni zgłoszony w tej materii zarzut apelacji nietrafionym.

Sąd Apelacyjny nie zgodził się także z zarzutami z pkt. 1 apelacji, zmierzającymi do podważenia ustaleń faktycznych Sądu I instancji. W szczególności podkreślić należy, że ograniczenia w swobodzie ustalania kursów w Tabelach Banku, wynikające z konieczności stosowania do transakcji walutowych także mierników rynkowych, niezależnych od woli pozwanego, nie osłabiają jeszcze argumentacji Sądu Okręgowego. Istoty nieuczciwego charakteru rozliczeń na podstawie tabel kursowych nie uchyla bowiem częściowe kształtowanie ich przez mechanizmy rynkowe, w sytuacji, gdy treść tych tabel, konkretne i uchwytnie kwotowo przesłanki ich zmiany, nie zostały powodom wyjaśnione i wprowadzone do umowy, co uczyniło je nietransparentnymi dla konsumenta i kształtowanymi z pominięciem jego wiedzy i woli.

Także powoływanie się na domniemaną skuteczność indywidualnych uzgodnień niektórych kwestii z powodami (wybór rodzaju kredytu i jego waluty), nie oznacza jeszcze, że umowa (aneks) jako całość podlegała takim uzgodnieniom (vide: art. 3 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG w zw. z art. 385¹ § 4 k.c.). Z treści zebranych dowodów wynika zresztą, że aneks nr (...) został sporządzony na podstawie wzorca, na którego treść powodowie nie mieli wpływu i nie był on z nimi negocjowany. W tych warunkach podnoszona w apelacji nieskrępowana wola powodów w kwestii wyboru kredytu i jego waluty w istocie dotyczy raczej wyboru określonej usługi bankowej, a nie zdolności do wpływania na treść regulującej ją umowy.

Przechodząc do analizy zarzutów obrazu prawa materialnego, Sąd Apelacyjny zauważa, że w świetle oceny zaprezentowanej na s. 11 uzasadnienia zaskarżonego wyroku (k. 585, drugi akapit od góry) główne świadczenia stron w spornym aneksie „nie zostały sformułowane w żaden sposób”, a nie, jak twierdzi apelacja, „zawierają elementy konstrukcyjne art. 69 Prawa bankowego”. Owszem, na s. 9 uzasadnienia Sąd Okręgowy przyznaje, że umowa z 26.07.2007 roku, zmieniona aneksem nr (...) spełnia „co do zasady” (a więc formalnie) wymogi esencjalne art. 69 Prawa bankowego, ale takie wstępne zastrzeżenie nie pozbawiało jeszcze Sądu I instancji możliwości zakwestionowania takiego wstępnego (ogólnego) założenia po przeprowadzeniu szczegółowej kontroli klauzul umownych. Trudno jest zresztą uznać, że aneks nr (...) precyzyjnie określa kwotę kredytu i to pomimo formalnego wskazania wartości pożyczonej kwoty (155.753,21 CHF), gdy równocześnie stanowi, że „ostateczna kwota kredytu po podwyższeniu kwoty i zmianie waluty, zostanie określona po przeliczeniu według kursu kupna (...), podanego w Tabeli Kursów, obowiązującej w Banku w momencie zaewidencjonowania w systemie informatycznym Banku kwoty kredytu po zmianie waluty, tj. w terminie 90 dni od daty podpisania aneksu przez kredytobiorców”. W takich warunkach nie sposób stwierdzić, jaka kwota zostanie powodom wydana i podlegać będzie spłacie, co oznacza, że elementy esencjalne umowy, określone w art. 69 ust. 2 pkt 2 (kwota kredytu) i pkt 8 Prawa bankowego (sposób postawienia środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorców) nie zostały dostatecznie precyzyjnie opisane w aneksie nr (...).

Sąd Apelacyjny podziela w całości i przyjmuje za własne ustalenia faktyczne i prawne Sądu Okręgowego w kwestii abuzywności klauzul zawartych w § 11 ust. 3 (...) w zw. z § 1 ust. 1 pkt 1 aneksu nr (...) i § 13 ust. 7 pkt 3 (...) w zw. z

§ 1 ust. 1 pkt 2 aneksu nr (...), tym bardziej, że apelacja także nie skupia się na wymienionych kwestiach, punktując zasadniczo przyjętą przez Sąd ocenę skutków wykazanej abuzywności dla ważności aneksu nr (...) jak i całej umowy.

Oczywistym jest, że sama istota kredytu waloryzowanego (indeksowanego) w walucie obcej lub w niej denominowanego nie narusza art. 353¹ k.c. i jest dopuszczalna w świetle art. 69 ust. 3 Prawa bankowego. O ważności przedmiotowej umowy decyduje jednak nie powyższa zasada, ale konkretna ocena skutków wyeliminowania z aneksu klauzul uznanych za abuzywne. Niewątpliwie ustawodawca preferuje utrzymanie wadliwej umowy po eliminacji postanowień niedozwolonych lub wprost nieważnych (art. 58 § 3 k.c. i art. 385¹ § 2 k.c.), ale realizacja takiej preferencji w stanach faktycznych podobnych do niniejszego jest dalece ograniczona. Odwołując się do cytowanego także w apelacji wyroku T.S.U.E. z dnia 3 października 2019 roku w sprawie D., C- 260/18 (Legalis nr: 2230278) należy przyjąć (pkt 44), że zniesienie mechanizmu odnoszącego się do kursu waluty i ryzyka wymiany, jako określającego główny przedmiot umowy kredytu, jest co najmniej „niepewne”. W innych swoich orzeczeniach (vide: wyrok z dnia 14 marca 2019 roku, D., C-118/17) T.S.U.E. w sposób mniej oględny opowiadał się za stwierdzeniem nieważności takich umów.

Aktualne wypowiedzi judykatury, analizując przesłanki utrzymania umowy kredytowej po wyeliminowaniu z niej klauzul abuzywnych, wskazują na wiążący charakter zgody stron, a w szczególności strony będącej konsumentem, na zabieg polegający na zastąpieniu klauzuli wadliwej, taką, która została zredagowana w zgodzie z prawem. Generalnie wskazuje się na obowiązek analizy skutków upadku umowy dla konsumenta, który jednak „może zrzec się ochrony przed negatywnymi następstwami unieważnienia umowy w całości (por. wyroki z dnia 3 października 2019 roku, C-260/18, D., pkt 55-56 oraz z dnia 29 kwietnia 2021 roku, C- 19/20, I.W. i R.W., pkt 94), czyli w istocie obstawać przy tej „nieważności”, choćby sąd oceniał, że naraża ona konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje” (tak S.N. w uzasadnieniu uchwały-7- z dnia 7 maja 2021 roku, III CZP 6/21, MoP 2021 nr 12, s. 615). W realiach niniejszej sprawy powodowie, korzystający z pomocy zawodowego pełnomocnika, konsekwentnie opowiadali się za stwierdzeniem nieważności aneksu nr (...) i trudno ich stanowisko uznać w niniejszej sprawie za niewiążące.

Zamykając niniejsze rozważania, należy zauważyć (w odpowiedzi na zarzut z pkt. 3d apelacji), że powodowie obstając przy rozszerzeniu kwoty kredytowania do 250.000 zł (co jest oczywiste) nie godzili się przecież na jej pożyczanie na warunkach nietransparentnych, nieuczciwych i wreszcie nieskutecznych na gruncie obowiązującego prawa. Wadliwość klauzul denominacyjnych powiązanych z ryzykiem wymiany waluty kredytu na walutę krajową (i odwrotnie, w sytuacji spłaty kredytu w pieniądzu polskim), oznaczająca wadliwość głównego jej przedmiotu (esencjalnego składnika umowy), powiązana z niemożliwością zastąpienia ich postanowieniami niewadliwymi i aprobowanymi przez obie strony, zrodziła w realiach niniejszej sprawy potrzebę stwierdzenia nieważności zawartego przez strony aneksu nr (...) z dnia 23 lipca 2008 roku.

W tych warunkach zaskarżone orzeczenie należało uznać za słuszne, co skutkowało oddaleniem apelacji pozwanego Banku na mocy art. 385 k.p.c. O kosztach postępowania apelacyjnego postanowiono w zgodzie z art. 98 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c. oraz § 2 pkt 6 i § 10 ust.1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 roku poz. 1804).

(...)